

**GESELLSCHAFTSRECHTLICHE
TRANSFORMATIONEN VON
WIRTSCHAFTLICHEN SYSTEMEN IN DEN
ZEITEN DER NEO-INDUSTRIALISIERUNG**

Monographie

*herausgegeben vom Doktor der Wirtschaftswissenschaften,
Professor Pasichnyk Yu.*

Verlag SWG imex GmbH
Nürnberg, Deutschland
2020

Verlag SWG imex GmbH

Gesellschaftsrechtliche Transformationen von wirtschaftlichen Systemen in den Zeiten der Neo-Industrialisierung

Genehmigt durch die Entscheidung
der Akademie der Wirtschaftswissenschaften der Ukraine

Rezensenten

Doktor Habil der Wirtschaftswissenschaften, Professor Shirinyan Lada

Doktor der Wirtschaftswissenschaften, Professor Alekseev Ihor

Doktor der Wirtschaftswissenschaften, Professor Khrapkina Valentyna

Gesellschaftsrechtliche Transformationen von wirtschaftlichen Systemen in den Zeiten der Neo-Industrialisierung. Korneev V., Pasichnyk, Yu., Radchenko O., Khodzhaian A. und andere: Collective monograph. Verlag SWG imex GmbH, Nuremberg, Germany, 2020. 714 p.

ISBN 978-3-9819288-3-4

Die Ausgabe ist an Wissenschaftler, Fachleute des Finanzsektors, Lehrer, Studenten und anderen Interessengruppen gerichtet.

Alle eingereichten Materialien werden in der Redaktion des Autors veröffentlicht und selbst die Autoren sind für die Originalität, Gültigkeit, Vollständigkeit und Richtigkeit des präsentierten Textes verantwortlich.

ISBN 978-3-9819288-3-4

© 2020 Verlag SWG imex GmbH
© 2020 Korneev, V., Pasichnyk, Yu.,
Radchenko, O., Khodzhaian, A. und andere

3.2 Банківський кредит як інструмент формування фінансових ресурсів аграрних підприємств

В останні роки роль аграрної сфери в економічній системі країни постійно підвищується. Аграрні підприємства відіграють вирішальне значення у забезпеченні продовольчої безпеки країни; виступають основними платниками податків та, відповідно, вирішують проблеми формування дохідної частини бюджету, особливо в умовах реформування об'єднаних територіальних громад. Аграрна галузь – це єдина галузь, яка в умовах економічної, політичної та фінансової кризи не втратила свої позиції та зберегла потенціал для подальшого розвитку.

За даними Державної служби статистики¹, станом на кінець 2018 року, питома вага підприємств галузі «Сільське, лісове та рибне господарство» становить 14%. Це другий показник після оптової та роздрібно торгівлі, на яку припадає 16% загальної кількості суб'єктів господарювання. Фінансовий результат до оподаткування за всіма видами економічної діяльності у 2018 році становив 369212,3 млн. грн., у т. ч., 19,4% припадає на аграрні підприємства. Рівень рентабельності підприємств аграрної галузі становив 13,7%, що на 9,2% вище показника рівня рентабельності в цілому по економіці.

Аграрні підприємства представлені переважно малими формами господарювання, які складають 95% загальної кількості підприємств, 5% припадає на підприємства середнього розміру, група великих підприємств у 2018 році налічувала лише 23 суб'єкта господарювання¹.

У процесі своєї діяльності майже кожен суб'єкт господарювання стикається з проблемою нестачі власних коштів. Це зумовлено тим, що надходження коштів підприємству і його платежі не збігаються як за часом, так і за сумою. Особливо гостро ця проблема постає в аграрній галузі (табл. 1).

Таблиця 1 – Структура фінансових ресурсів аграрних підприємств

Показники	Сільське, лісове та рибне господарство		Великі підприємства		Середні підприємства		Малі підприємства	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Власний капітал	482978,7	49,1	63650,0	58,9	251174,5	53,6	168154,3	41,3
%	100,0		13,2		52,0		34,8	
Довгострокові зобов'язання	82253,9	8,4	6377,1	5,9	33283,3	7,1	42593,5	10,5
%	100,0		7,8		40,5		51,8	
Поточні зобов'язання	418283,2	42,5	37975,1	35,2	184132,5	39,3	196175,6	48,2
%	100,0		9,1		44,0		46,9	
Разом	983593,6	100	108002,3	100	468616,1	100	406975,2	100

Отже, з даних таблиці 1 бачимо, що в цілому по галузі «Сільське, лісове та рибне господарство», власний капітал становить 49,1%. Крім того, для забезпечення виробничої діяльності активно використовують поточні зобов'язання. Структурний аналіз фінансових ресурсів показав, що найменш забезпечені власними коштами малі підприємства. Станом на кінець 2018 року,

¹ Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>

власний капітал цієї групи становив 41,3% загального обсягу фінансових ресурсів. Інші 58,7% припадають на довгострокові та поточні зобов'язання, у складі яких найчастіше мають місце банківські кредити.

Банківський кредит є найбільш розповсюдженим інструментом залучення фінансових ресурсів для аграрних підприємств. В останні роки відбулося помітне збільшення активності банків у кредитуванні підприємств аграрного сектору. За словами виконавчого директора Національної асоціації банків України Олени Коробкової¹, є дві ключові тенденції на ринку кредитування агросектору. Перша – зростає інтерес банків до кредитування аграрних компаній. Друга – поступово збільшуються обсяги кредитів, наданих фермерським господарствам.

З боку аграрних підприємств попит на банківські ресурси завжди був і залишається високим. Незважаючи на це, за даними НБУ², питома вага галузі «Сільське, лісове та рибне господарство» залишається незначною – 7,8 % у загальній структурі кредитного портфелю банків України.

На початку 2020 року з аграрними підприємствами готові співпрацювати 75 банківських установ, що здійснюють свою діяльність на ринку кредитних ресурсів. За даними офіційного сайту Форіншурер³, найбільш надійними визнані 10 банків: АТ "Райффайзен Банк Аваль", АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», АТ УКРСИББАНК, АТ ОЩАДБАНК, АТ «УКРЕКСІМБАНК», АБ «УКРГАЗБАНК», АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК", АТ «КРЕДОБАНК», АТ КБ "ПРИВАТБАНК" та АТ "ПУМБ".

Кожен банк, що входить у ТОП-10 найнадійніших, пропонує аграрним підприємствам широкий асортимент кредитних продуктів. Умовно, всі кредитні пропозиції можна поділити на групи, залежно від мети та об'єкта кредитування:

1. Кредит на поповнення обігового капіталу.
2. Кредит на покупку сільськогосподарської техніки, обладнання та устаткування.
3. Інвестиційні програми кредитування.
4. Вексельні програми.
5. Партнерські програми.

Серед банків найбільш активно співпрацюють з аграрними підприємствами АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК", АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», АТ УКРСИББАНК та АТ «КРЕДОБАНК». Аналіз фінансової звітності зазначених банків дозволив встановити, що питома вага кредитів, залучених підприємствами галузі «Сільське, лісове та рибне господарство» у кредитному портфелі дорівнює 47%, 25%, 22% та 20% відповідно.

За даними НБУ, аграрні підприємства залучають, переважно, короткострокові кредитні ресурси. Станом на кінець 2019 року, короткострокові кредити склали 44,7%, середньострокові - 36,3% та довгострокові – 19% загального обсягу. Слід відмітити, що переважають кредити, надані в

¹ Фінансова «сімка» - основні способи отримати кошти для аграрного бізнесу. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/391-finansova-simka-osnovni-sposobi-otrimati-koshti-dlya-rozvitku-agrarnogo-biznesu#>

² Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms>

³ Офіційний сайт Форіншурер. URL: <https://forinsurer.com/rating-banks>

національній валюті. Вартість кредитних ресурсів коливається в межах від 13,5% до 19,45%. Зазвичай, процентна ставка за партнерськими програмами нижче, у порівнянні зі звичайними кредитними продуктами.

Під час вибору банку та продукту, в умовах широкого асортименту та конкуренції, аграрні підприємства звертають увагу не тільки на вартість кредитів, а й враховують такі критерії як: первинний внесок та одноразова комісія.

Залучення ресурсів невисокої вартості можливе за рахунок програм пільгового кредитування. Так, наприклад, для підприємств, які залучають кредитні ресурси на покупку сільськогосподарської техніки, діє програма кредитування від республіки Білорусь, яка передбачає відшкодування частини процентної ставки Урядом Республіки Білорусь. Процентна ставка з урахуванням компенсації знаходиться в межах від 9,73% річних. Крім того, зазначено, що рівень компенсації складає 2/3 розміру облікової ставки НБУ на дату укладення кредитного договору, але не більше 8 % річних. На сьогодні банками-партнерами по даному кредитному продукту є АТ "ПУМБ"¹, АТ «УКРЕКСІМБАНК»², АБ «УКРГАЗБАНК»³.

З метою спрощення доступу мікро- та малого бізнесу до банківського кредитування, з ініціативи президента, урядом України було впроваджено Державну програму «Доступні кредити 5-7-9%», затверджену постановою КМУ від 24.01.2020 року № 28 «Порядок надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва»⁴. Надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва здійснюється Фондом розвитку підприємництва через банки, що відповідають певним критеріям. Такими банками на сьогодні є: АТ «УКРЕКСІМБАНК», АТ ОЩАДБАНК, АБ «УКРГАЗБАНК», АТ «КРЕДОБАНК», АТ КБ "ПРИВАТБАНК" та АТ "ПУМБ". Але цей перелік не є остаточним та може бути змінений.

Компенсація процентів надається суб'єкту підприємництва з метою зниження його фактичних витрат на сплату базової процентної ставки до рівня 5 або 7, або 9 відсотків річних. Згідно з постановою КМУ № 28 від 24.01.2020 р., розмір компенсаційної процентної ставки за кредитом, наданим суб'єкту підприємництва, який підлягає сплаті ним за рахунок власних коштів, визначається з урахуванням дотримання суб'єктом підприємництва протягом строку дії кредитного договору таких умов:

Завдяки програмі «Державні кредити 5-7-9%», заплановано створення до 90 тисяч нових робочих місць та залучення близько 2 млрд грн. внутрішніх інвестицій у сферу малого бізнесу, в тому числі й аграрних підприємств.

Традиційним інструментом здешевлення вартості кредитних ресурсів для аграрних підприємств в Україні протягом тривалого часу, починаючи з 2000 року, залишається «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі

¹ Офіційний сайт АТ «ПУМБ». URL: https://b2b.pumb.ua/finance/credit_bilorus

² Офіційний сайт АТ «УКРЕКСІМБАНК». URL: <https://www.eximb.com/ua/business/klientam-msb/msb-kredyty>

³ Офіційний сайт АБ «УКРГАЗБАНК» URL: https://www.ukrgasbank.com/small_business/credit/newfbr/

⁴ Порядок надання фінансової державної підтримки суб'єктам мікропідприємництва та малого підприємництва: Постанова КМУ від 24.01.2020 р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-p>

шляхом здешевлення кредитів». Метою даної програми є збільшення обсягів виробництва основних видів сільськогосподарської продукції, прибутковості виробництва та забезпечення насиченості внутрішнього ринку сільськогосподарською продукцією.

Таблиця 2 – Перелік умов для визначення розміру компенсаційної процентної ставки

Розмір річного доходу суб'єкта підприємництва від господарської діяльності суб'єкта підприємництва, млн. гривень	Приріст робочих місць суб'єкта підприємництва, працівників	Розмір компенсаційної процентної ставки за кредитом суб'єкта підприємництва, відсотків річних
Від 0 до 25 включно	2	5
Від 0 до 25 включно	0	7
Від 25 до 50 включно	0	9

Слід зазначити, що протягом дії програми пільгового кредитування змінювалися й основні положення діючого законодавства у сфері кредитної підтримки виробників сільськогосподарської продукції. Діючі бюджетні програми з пільгового кредитування представлені в таблиці 3.

Отже, як бачимо, розмір компенсації за трьома програмами становить 1,5% облікової ставки НБУ. Отримати компенсацію за програмою КПКВК 2801030 мають право усі суб'єкти господарювання, але, виключно, за результатами проведення конкурсу. При цьому перевага надається малим підприємствам з обсягом чистого доходу до 20 млн. грн. та підприємствам, які проводять діяльність у галузі тваринництва. За іншими бюджетними програмами одержувачі компенсації чітко визначені порядком та рішення про надання компенсації приймається без проведення конкурсу.

За бюджетними програмами КПКВК 2801230 та КПКВК 2801540 встановлені обмеження щодо розміру кредиту. За першою програмою сума короткострокового кредиту не може перевищувати 500 тис. грн., а середньострокового, відповідно, 9000 тис. грн. За програмою «Державна підтримка галузі тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції» загальний обсяг обмеження становить 100 млн.грн.

Найбільш дієвою серед визначених в таблиці 3 бюджетних програм є КПКВК 2801030 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів». У таблиці 4 представлена динаміка основних показників реалізації цієї програми за останні 4 роки.

Виходячи з даних таблиці 4, можна зробити наступні висновки:

- обсяг фінансування протягом останніх років має тенденцію до зниження;
- відсоток освоєння бюджетних коштів визначений в межах від 98,2% до 99,9%;
- сума кредитів, що підлягала компенсації з кожним роком зменшувалась – з 12,5 млрд. грн. у 2016 році до 4,6 млрд. грн. у 2019 році;
- залучені кошти були направлені, переважно, на кредити, строком до 1 року та залучені у галузі рослинництва;
- максимальна кількість підприємств, які скористалися програмою здешевлення кредитів була найбільшою у 2018 році та становила 719 суб'єктів господарювання агарної галузі;

- процентні ставки протягом всього періоду залишаються на високому рівні та їх зміна не мала чітко визначеної тенденції.

Таблиця 3 - Програми державної підтримки кредитування аграрних підприємств^{1, 2, 3}

Основні критерії програми	Бюджетні програми		
	2801030	2801230	2801540
1. Нормативне забезпечення	постанова КМУ від 29.04.2015 № 300	постанова КМУ від 07.02.2018 № 106	постанова КМУ від 07.02.2018 № 107
2. Одержувачі	усі суб'єкти господарювання - у першу чергу, малим позичальникам (чистий дохід до 20 млн. грн), та - у другу чергу, позичальникам, які провадять діяльність у тваринництві	фермерські господарства (дохід до 20 млн. грн.) та сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи	суб'єкти господарювання, які проваджують діяльність із вівчарства, козівництва, бджільництва, звівівництва, кролівництва, шовківництва та аквакультури (рибництва)
3. Умови надання компенсації	на конкурсній основі	без проведення конкурсу	без проведення конкурсу
4. Розмір компенсації	1,5 облікової ставки НБУ	1,5 облікової ставки НБУ	1,5 облікової ставки НБУ
5. Обмеження по розміру кредиту	Не визначені	обмеження по розміру кредиту – 500 тис. грн. (залучені до 1 року) та 9 000 тис. грн. (залучені до 3 років)	обмеження по розміру кредиту – 100 млн. грн.

За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства⁴, на 2020 рік на здешевлення кредитів передбачено виділити 1,2 млрд. грн. Деякі критерії бюджетних програм змінилися:

- 1) кінцева вартість кредиту для сільськогосподарських виробників не повинна перевищувати 5%;
- 2) сума кредитів, залучених на розвиток тваринництва не повинна перевищувати 10-15 млн. грн.;
- 3) сума компенсації відсотків за кредитами, залученими на купівлю земель

¹ Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів: Постанова КМУ від 29 квітня 2015 р. № 300. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/300-2015-p>

² Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств: Постанова КМУ від 7 лютого 2018 р. № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2018-p>

³ Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції: Постанова КМУ від 7 лютого 2018 р. № 107. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/107-2018-p>

⁴ Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua>

сільськогосподарського призначення не повинна перевищувати 5 млн.грн. на рік.

Таблиця 4 - Основні показники реалізації бюджетної програми «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів»

Показники	2016	2017	2018	2019*
1. Обсяг фінансування, млн.грн.	285,0	300,0	266,0	127,1
у т.ч., фактично використано, млн. грн.	279,8	294,9	265,9	124,9
2. Сума кредитів, яка підлягала компенсації, млрд.грн.	12,5	12,2	9,1	4,6
у т.ч.:				
до 1 року	7,3	5,6	8,0	3,9
від 1 року	5,2	6,6	1,1	0,7
у галузі рослинництва	5,7	7,0	5,4	0,6
у галузі тваринництва	2,7	3,5	2,5	1,7
закупівля молодняку	0,3	0,8	X	X
інші напрями	3,8	0,9	1,2	2,2
3. Кількість підприємств, які скористались програмою здешевлення кредитів	663	626	719	426
4. Процентні ставки:				
підприємства з чистим доходом до 10 млн.грн.	18%-28,5%	15%-26,5%	X	X
підприємства з чистим доходом до 20 млн. грн.	X	X	12,5%-28%	15%-32%
підприємства, які провадять діяльність з вирощування та розведення тварин	X	X	9%-23%	
інші підприємства	14,5%-28%	12,5%-28%	7%-24%	

Безумовно, програма «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» є однією із запитуваних з боку аграрних підприємств, але має певні недоліки. Так, більшість суб'єктів незадоволені роботою конкурсних комісій та існуючим методичним підходом щодо розрахунку показника розподілу бюджетних коштів між регіонами. Отже, з метою підвищення дієвості та ефективності державної програми підтримки кредитування, слід нівелювати зазначені недоліки.

Поряд із банківськими установами та державними програмами кредитування, потужним джерелом фінансування аграрних підприємств виступають міжнародні фінансові організації. За результатами досліджень НІСД¹, в Україні залишаються не використаними близько 6,8 мільярда доларів - за проектами Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР) невикористаними залишаються 1,5 млрд дол. (кредитний портфель цього банку на сьогодні становить 2,3 млрд), за проектами Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) – 1,8 млрд євро (кредитний портфель – 3,9 млрд), за проектами Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) – 3 млрд євро (кредитний портфель – 3,6 млрд).

¹ «Україна має дешеві кошти міжнародних фінансових організацій (МФО) і не використовує їх». URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/ukraina-mae-deshevi-koshti-mizhnarodnikh-finansovikh-organizacij-mfo-i-ne-vikoristovue>

У 2015 році було укладено Фінансову угоду між Україною та ЄІБ «Основний кредит для аграрної галузі України»¹

Бенефіціарами було визначено малі та середні підприємства й установи із середнім рівнем капіталізації в аграрному секторі України, а її мета – фінансування аграрного сектору України, зокрема проектів у напрямках зернових і олійних культур, рибного господарства та аквакультури. Фінансова угода набула чинності 23 жовтня 2016 року, сума позики – 400 млн євро, умови отримання кредиту: одноразова комісія у сумі 50 тис. євро, відсутність комісії за зобов'язанням, ціна – EURIBOR плюс спред, який менший за 1%.

З метою реалізації умов Фінансової угоди між Україною та Європейським інвестиційним банком від 28 грудня 2015 р., Кабінет Міністрів України 10 липня 2019 року приймає постанову № 606 «Питання реалізації спільного з Європейським інвестиційним банком Проекту «Основний кредит для аграрної галузі – Україна»»².

У рамках програми фінансування за участі Європейського Інвестиційного Банку, банки-партнери надають кредити малим та середнім підприємствам, що відповідають наступним критеріям :

- кількість працівників не повинна перевищувати 250 осіб;
- вид діяльності підприємства - сільське господарство, виробництво та послуги;
- мінімальний термін кредиту - 2 роки;
- мінімальна сума кредиту - 2 млн. грн.;
- валюта кредиту – гривня.

Аграрні підприємства можуть отримати фінансову підтримку в українських банках й в рамках проектів від Німецько-українського фонду (НУФ). НУФ впроваджує свої програми за принципом фінансової установи “другого рівня”, надаючи фінансові ресурси суб'єктам підприємництва через банки-партнери. У таблиці 5 проаналізовано структуру та динаміку витрат НУФ на фінансову підтримку в Україні.

Отже, бачимо, що загальний обсяг фінансування за 4-ма програмами НУФ мав тенденцію до збільшення – у 2018 році був у 2,6 рази більше ніж у 2016 році.

Проведений структурний аналіз дозволив встановити, що найбільш вагомим за обсягом програмою протягом останніх років є Програма мікрокредитування³ (38,6%), спрямована на фінансування виробництва, сфери послуг, сільського господарства, торгівлі (тільки для ФОП та мікропідприємств). Позичальниками за даною програмою виступають фізичні особи-підприємці, мікропідприємства (не більш ніж 20 постійних працівників), малі підприємства (не більш ніж 250 постійних працівників) та середні підприємства (не більш ніж 500 постійних працівників). Максимальний розмір кредиту залежить від категорії позичальника:

- €25 000 (для ФОП та мікропідприємств);

¹ Проект «Основний кредит для аграрної галузі - Україна». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/971_021#n4.

² Питання реалізації спільного з Європейським інвестиційним банком Проекту “Основний кредит для аграрної галузі - Україна”: Постанова КМУ від 10 липня 2019 р. № 606. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/606-2019-п>

³ Офіційний сайт Німецько-український фонд. URL: <http://guf.gov.ua/uk/programi-1>

- €100 000 (для малих підприємств);
- €250 000 (для середніх підприємств).

Таблиця 5 - Динаміка та структура обсягу фінансування за програмами НУФ¹

Перелік програм НУФ	2016		2017		2018		%
	млн. грн	%	млн. грн	%	млн. грн	%	
1. Програма мікрокредитування	170,5	43,4	535,2	47,7	394,8	38,6	231,6
2. Програма з рефінансування заходів підтримки системи кредитування у сільській місцевості	167,7	42,7	197,6	17,6	187,0	18,3	111,5
3. Програма з кредитування ММСП України за пріоритетними галузевими напрямками	55,0	14,0	99,4	8,9	111,3	10,9	202,4
4. Програма з підтримки фінансування інвестиційних проектів малих та середніх підприємств за пріоритетними напрямками	0,0	0,0	290,3	25,9	329,8	32,2	x
Загальний обсяг фінансування	393,2	100,0	1122,6	100,0	1022,9	100,0	260,1

Максимальний термін кредиту становить 3 роки за умов фінансування обігового капіталу та 5 років - для фінансування інвестицій в основні засоби.

У 2018 році на реалізацію програми мікрокредитування було виділено 394,8 млн.грн., що у 2,3 рази перевищує показник 2016 року. Банками-партнерами по даному проекту визначені АТ «МЕГАБАНК», АТ ОЩАДБАНК, АБ «УКРГАЗБАНК», АТ АКБ «Банк Львів» та АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК».

Другою за обсягом фінансування програмою від НУФ є Програма з підтримки фінансування інвестиційних проектів малих та середніх підприємств за пріоритетними напрямками² – 32,2% у загальній структурі витрат фінансової організації. Ця програма була запроваджена у 2017 році в рамках проекту «Підтримка малих та середніх підприємств» з метою фінансування інвестицій в основний та обіговий капітал малих та середніх підприємств галузей сільського господарства, готельно-ресторанного бізнесу та проектів з енергоефективності. Цією програмою, на відміну від Програми мікрокредитування, встановлено максимальний розмір кредиту в сумі €250 000, виключно в гривневому еквіваленті. Максимальний термін кредиту для фінансування обігового капіталу становить 2 роки, а для фінансування інвестицій в основні засоби – 6 років. Фінансування надається за рахунок компенсації валютного ризику Фонду

¹ Офіційний сайт Німецько-український фонд. URL: <http://guf.gov.ua/uk/zvitnist>

² Офіційний сайт Німецько-український фонд. URL: <http://guf.gov.ua/uk/programa-z-pidtrimki-finansuvannya-investiciynih-proektiv-malih-ta-serednih-pidpriyemstv-za-prioritetnimi-napryamami>

розвитку підприємництва як кредитора за кошти Європейської Комісії по проекту «Фінансування МСП у рамках Східного партнерства – Етап II», що надаються НУФ.

Таким чином, можна зробити висновок, що на сучасному етапі в Україні аграрним підприємствам надані широкі можливості залучення кредитних ресурсів, як з боку фінансових установ, так і з боку держави. За умови ефективного використання кредитних ресурсів суб'єктами господарювання можливі значні зрушення в обсягах виробництва, котрі, в свою чергу, позначаються на фінансовому стані підприємств, їх прибутковості та ефективності.

3.3 Банківське кредитування малого бізнесу аграрного сектору економіки України

Розвиток банківського кредитування тісно пов'язаний із розвитком малого бізнесу. Важливою складовою ринкової економіки є існування та взаємодія багатьох великих, середніх та малих підприємств, оптимальне їх співвідношення. Серед них малий бізнес є найчисленнішим та найпоширенішим сектором економіки, який історично та логічно відіграв роль передумови формування ринкового середовища.

Малий бізнес у всьому світі виконує важливу роль у ході вирішення багатьох економічних та соціальних завдань. Суб'єкти малого бізнесу сприяють соціальному та регіональному розвитку держави. Малий бізнес в будь-якій країні світу становить основу для формування середнього класу, що в свою чергу сприяє згладжуванню соціальної нерівності – і те, і інше є нагальною проблемою українського суспільства. Малий бізнес є вкрай необхідним для підтримання ринкової інфраструктури невеликих населених пунктів, оскільки є джерелом надходжень до місцевих бюджетів. Незамінним малий бізнес є в аграрному секторі. Аграрний сектор з базовою складовою, сільським господарством, є системоутворюючим в національній економіці, становить значну частку ВВП та є одним з основних джерел валютних надходжень. Експортний потенціал України в даному напрямі лише набирає обертів, вітчизняні виробники починають опановувати нові ринки збуту, в тому числі європейський, що свідчить про конкурентоздатність та якість продукції. Активна його підтримка в перспективі сприятиме створенню великої кількості робочих місць, збільшенню податкової бази, зростанню національного доходу, розробці та впровадженню інноваційної продукції та послуг. Розвиток малого бізнесу є одним із головних чинників економічного зростання, формування валового внутрішнього продукту. Отже, створення сприятливого середовища для розвитку підприємництва є важливим питанням як для малого бізнесу, так і для економіки в цілому.

Головною проблемою для підтримки і розвитку малого бізнесу аграрного сектору є недостатність фінансових ресурсів. З огляду на це, актуальним є дослідження особливостей кредитування банками України малого бізнесу аграрного сектору як джерела забезпечення їх стабільної роботи.

Вивченню малого бізнесу присвячена значна кількість робіт як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Фундаментальні основи дослідження кредитування

- Parshyn Yurii**, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Financial and Economic Security, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs (2.17).
- Parshyna Margaryta** PhD in Economic Sciences, Associate Professor of Economics and Entrepreneurship, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture (2.20).
- Parshyna Olena**, Doctor of Economics, Professor, Head of Analytical Economics and Management Department, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs (2.17).
- Pasichnyk Yurii**, Doctor of Economics, Professor, Leading researcher department of financial credit and tax policy, National Science Center «Institute of Agrarian Economics» (3.1).
- Pikh Nataliia**, Senior Lecturer, Department of Public Administration of The Interregional Academy of Management (5.4).
- Pokataieva Olha**, Doctor of Science (Economics), Professor, First vice-rector Classic Private University, Zaporizhzhia (1.16).
- Prikhno Iryna**, Doctor of Economics, Associate Professor, Professor at the Department of Finance, Cherkasy State Technological University, Cherkasy, Ukraine. Corresponding Member of the Academy of Economic Sciences of Ukraine (1.11).
- Radchenko Nataliia**, Doctor of Philosophy, Associate Professor at the Department of finance, banking and insurance Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University (3.2).
- Radchenko Oksana**, PhD in Economics, docent, Associate Professor, Leading researcher department of financial credit and tax policy National Science Center «Institute of Agrarian Economics» (1.1).
- Rakova Anastasia**, Master, Department of Economic Cybernetics Ivan Franko National University of Lviv (2.18).
- Redkina Ganna**, Assistant Professor Assistant Professor of department of Sociology Graduation Ph.D. in Political Sciences Dniprovsk state technical university (5.9).
- Reznikova Olga**, Candidate of Economic Sciences, Senior Research Fellow, Head of the Strategic Planning Research Department, Center of security studies, National Institute for Strategic Studies (5.2).
- Rogoza Mykola**, Doctor of Economic Sciences, Professor; Honored Worker of Science and Engineering of Ukraine; Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine; Academician of the International Academy of Biotechnology (4.2).
- Romankova Oksana**, PhD in Chemistry, Associate Professor at Department of Accounting, taxation and economic security, Donbass state machine-building academy (4.16).
- Rubtsova Natalia**, Doctor of Philosophy, Associate Professor at the Department of finance, banking and insurance Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University (3.5).
- Rudenko Inna**, Ph.D. in economics, Associated Professor, Lecturer of Cyclic commission of economics, management and administration Kharkov Trade and Economic College of Kyiv National Trade and Economic University (2.27).
- Rushchyshyn Nadiya**, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor the Department of Financial and Economic Security and Banking Business, Lviv University of Trade and Economics (1.8).
- Sai Lesia**, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor, Department of Management and International Business, National University «Lviv Polytechnic» (2.3).
- Sakhno Andrii**, Doctor of Economics Sciences, Professor, Department of Economics, Vinnytsia National Agrarian University (2.25).
- Sereda Olena**, Senior Lecturer Department of Finance and Banking Volodymyr Dahl East-ukrainian national University (2.9).
- Shevchenko Valery**, Postgraduate Student of Department of Finance, Dokuchayev Kharkiv National Agrarian University (3.6).
- Smolinska Softa**, Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Financial Management Department of Lviv Franko National University (4.9).
- Sofishchenko Iryna**, PhD in Economics, Associate Prof. International economy and marketing department Kyiv National Taras Shevchenko University (2.16).
- Sofishchenko Valeriya**, Master of Economics Kyiv National Taras Shevchenko University (2.16).

Мельник Андрій Васильович, кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри туризму Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (підрозділ 4.4).

Морозова Ганна Сергіївна, кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри фінансів Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва (підрозділ 3.6).

Мулик Тетяна Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри аналізу та статистики, Вінницького національного аграрного університету (підрозділ 3.4).

Мулик Ярославна Ігорівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри аудиту та державного контролю Вінницького національного аграрного університету (підрозділ 3.4).

Назаренко Тетяна Петрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку та аудиту ДУ «Житомирська політехніка» (підрозділ 1.15).

Наумова Тетяна Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі (підрозділ 4.15).

Недєліна Любов Романівна, аспірантка кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом Національної академії державного управління при Президентові України (підрозділ 5.8).

Ольшанський Олександр Васильович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту ЗЕД Харківського державного університету харчування та торгівлі (підрозділ 4.11).

Паришин Юрій Іванович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансово-економічної безпеки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (підрозділ 2.17).

Паришина Маргарита Юрївна, кандидат економічних наук, доцент економіки та підприємництва Придніпровської державної академії будівництва та архітектури (підрозділ 2.20).

Паришина Олена Анатоліївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри аналітичної економіки та менеджменту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (підрозділ 2.17).

Пасічник Юрій Васильович, доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу фінансово-кредитної та податкової політики Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки». Академік Академії економічних наук України (підрозділ 3.1).

Піх Наталія Степанівна, старший викладач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (підрозділ 5.4).

Покатаєва Ольга Вікторівна, доктор економічних наук, професор, проректор Класичного приватного університету (підрозділ 1.16).

Пріхно Ірина Миколаївна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету. Член-кореспондент Академії економічних наук України (підрозділ 1.11).

Радченко Наталія Геннадіївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (підрозділ 3.2).

Радченко Оксана Дмитрівна, кандидат економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу фінансово-кредитної та податкової політики Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» (підрозділ 1.1).

Ракова Анастасія Сергіївна, магістр Львівського національного університету імені Івана Франка (підрозділ 2.18).

Редькіна Ганна Михайлівна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри соціології Дніпровського державного технічного університету (підрозділ 5.9).

Резнікова Ольга Олександрівна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу проблем стратегічного планування центру безпекових

712 GESELLSCHAFTSRECHTLICHE TRANSFORMATIONEN VON WIRTSCHAFTLICHEN SYSTEMEN IN DEN ZEITENDER NEO-INDUSTRIALISIERUNG

2.12 Світовий досвід інтеграційних форм взаємодії корпорацій та малого агробізнесу.....	256
2.13 Оцінювання рівня концентрації та монополізації економіки в сучасних умовах	263
2.14 Assessment of the Impact of Financial, Resource, Geospatial and Time Factors on Power Grid Efficiency: International Outlook	272
2.15 Ринок м'яса в умовах економічних трансформацій	290
2.16 Динамічне моделювання фінансових потоків економічного кластеру	300
2.17 Забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в умовах економічних трансформацій	311
2.18 Ukraine's Quarterly GDP Forecast on Mixed-Frequency Data: the Methods Comparative Analysis.....	319
2.19 Verification of Economic Determination of Morbidity in Ukraine	326
2.20 Efficiency of use of the Region Potential: Analysis, Modelling and Decision MAKING.....	334
2.21 Екологічні аспекти економічних трансформацій національних економік	342
2.22 Зміст та концептуальні основи функціонування механізмів публічного управління в Україні	353
2.23 National Economy' Competitiveness in Socially Significant Characteristics of Enterprise Organization	362
2.24 Impact of Unemployment on the National Economy	372
2.25 Стан та тенденції безробіття на сільських територіях України в умовах глобалізації.....	379
2.26 Активна політика розвитку зайнятості в умовах Євроінтеграції України	387
2.27 Розвиток виробничих підприємств шляхом керування мотивацією персоналу	395

ABSCHNITT III. THEORETISCHE UND METHODISCHE PRINZIPIEN VON MIKROKREDITIERUNG UND MIKROFINANZIERUNG DER LANDWIRTSCHAFTLICHEN PRODUKTION

3.1 Архітектура та архітектоніка національної системи фінансового забезпечення аграрного сектору економіки.....	403
3.2 Банківський кредит як інструмент формування фінансових ресурсів аграрних підприємств.....	410
3.3 Банківське кредитування малого бізнесу аграрного сектору економіки України	418
3.4 Мікрокредитування аграрного сектору в Україні: стан, проблеми та перспективи	431
3.5 Аналіз ринку страхування зернових культур в Україні.....	444
3.6 Методичні підходи до факторного аналізу інноваційності розвитку галузей рослинництва	454

ABSCHNITT IV. INDUSTRIE DER GASTGEWERBE, MARKETINGTECHNOLOGIEN UND UNTERNEHMENSILANZPOLITIK

4.1 Механізми формування та реалізації державної політики розвитку курортно-рекреаційної сфери регіонів.....	463
4.2 Achievements and Limits of Development of Tourism and Hospitality: Evidence from Ukraine	475
4.3 Виставкова діяльність в індустрії туризму та гостинності	482
4.4 Історико-культурна спадщина Миколаївської області як територіально-господарська складова індустрії туризму	494
4.5 Розвиток зеленого туризму в Україні.....	501
4.6 Аналіз світового досвіду застосування аромаркетингу для покращення конкурентоспроможності закладів готельно-ресторанного бізнесу	509
4.7 Мультимедійні продукти бібліотечних інституцій як маркетингова стратегія у популяризації культурного туризму Львівщини	516
4.8 Совершенствование методического подхода к оценке имиджа туристической фирмы	525
4.9 Позиціонування та бренд – менеджмент підприємств готельного бізнесу	532